

HEMBYGDEN

Medlemsblad för
Upplands Väsby Hembygdsförening

Nr 4 December 2015
Årgång 44

Innehållsförteckning

Ordföranden har ordet	3
Ur Göran Strömbecks noteringar	5
Julfrid	7
Julottefirandet 1771	8
Bellman och hans lefverne	8
Almqvistaren	12
Några profiler från 1930-talet	13
I backspegeln	16
Jul på 30-talet i Väsby	20
Om godsmagasinet, grisleveranser och annat	21
Illustrerade ordspråk och talesätt	21
Med höjd rotting	22
Ur Cajsa Wargs kokbok	22
Ljusstöpning	24
Adventsseder och nyårshälsningar	24
Julklappsverser av C M Bellman	25
Korsord	27-27
Hyr lokal med atmosfär	28
Bli medlem (blankett)	29-30

För innehållet i artiklarna svarar respektive författare.

Utgivare: Kjerstin Björkman. Layout: Webmaster UVHBF

Där inget annat anges, har fotona tagits av Leif Welander

Tryck: Trycksmedjan AB. Tryckt med miljövänliga färg- och pappersval i 800 ex.

Ordföranden har ordet

Hembygdens år 2016.

Under 2016 fyller Sveriges Hembygdsförbund 100 år! Det skall vi fira!

I Hembygdsföreningens program 2016 kommer det att synas på flera olika sätt och vi kommer att visa det i vår verksamhet under motto: Dåtid - Nutid - Framtid.

Vårt "vanliga" årsprogram börjar i februari och därefter bjuder vi alla intresserade på ett program i månaden, program som har anknytning till vår hembygd och som vi hoppas skall förstärka känslan av att Väsby är vår hembygd och har anknytning till 100-årsjubileet.

Redan nu har vi olika spännande idéförslag för nya infall, så håll ögonen öppna, infallen kan bli verklighet under året!

Klart är att vi skall ha en studiecirkel kring vår store skald CJL Almqvist och hans liv och författarskap. Boken "Eldsjälar", våra mest betydelsefulla personer under 100-åren presenteras i en antologi som skall utkomma under året. Där har vår Hugo Sabel en given plats.

Vår verksamhet kommer även att speglas genom olika små utställningar, bildspel, guidningar, vandringar mm där vår 100-åring visar upp sig.

Vi kommer att samarbeta med andra föreningar, kommunen - särskilt biblioteket - i olika evenemang - nämnas kan fotoutställningar, berättarkvällar, barnens 100-år bla.

Hembygdsförbundet anordnar riksomfattande festligheter, dessutom publika arrangemang på Skansen, Hembygdens Helg i Stockholm mfl ännu på idéstadiet, olika program.

Året kommer att vara ett år fyllt av idéer om vad som är hembygd för mig och dig och hur vi uppfattar vår egen hembygd i tiden.

Kjerstin Björkman
Ordförande

Öppet Hus i Advent

i Mangårdsbyggnaden på Hembygdsgården
söndagen den 7 december kl 13 - 15

Musikunderhållning

Vi bjuer på glögg och pepparkakor
Kaffe och lussebullar säljes

Fynda julsaker i Zamores stuga

Grötfest

i Ladugården, 28 december kl 18.30

Musikunderhållning

Gratislotteri

Endast medlemmar

Välkomna med anmälan till Inga Lisa Gustafsson
tfn 590 336 42 senast 20 december

Med i utskicket i detta nummer
av medlemsbladet återfinner du
inbetalningskort för årsav-
giften 2016.

Årsavgiften för 2016 är 150:- per
medlem.

Glöm inte att vid betalning an-
ge ditt medlemsnummer! Detta
finns på etiketten som sitter fäst
på inbetalningsavin.

Tack för ditt stöd!

Ur Göran Strömbecks noteringar

Skällnora under medeltiden
Enligt pergamentbrev och Vadstena klostrets
jordbok
(en sammanställning 1982)

Till minnes i jordeboken

I Vadstena klostrets jordebok 1480, bevarad i Riksarkivet som Codex 11, har någon skrivare eller syssloman antecknat följande under rubriken ”Till minnes”, här nedan återgivet i översättning från fornsvenskan:

Vetande är att Skellenora är givet av två släkter, ty hertig Bengt som var av Sankta Birgittas släkt gav det åt sin fästmö som var Kristin av Fågelvik, herr Karls av Tofta syster, till morgongåva.

Men sedan han slagen var, ville ej hans fränder hålla morgongåvan, och herr Karls syster Kristin ville ej med sin släkt avlåta morgongåvan. Och var därom mycken tråta mellan båda släkterna.

Och därför hava båda släkterna unt och givit det här till klostret, dock ej med endräkt utan var släkten enskilleliga av sig.

Och därför klandras eller hindras förrämnda Skellenora eller dess tillagor av herr Karls av Tofta eller hans syster fru Kristins släkt, då svaras med fru Kristins av Fågelvik ”breffuom om liggia”: D 11j.

Hindras det ock av den andra släkten, som var hertig Bengts släkt, då svaras med Ingegerd Knutsdotters brev som ligger: B xxiiij.

Ty det ville var släkten postulera det hava givit åt klostret, och ingendera unnar att vi hava av den andra släkten.

I denna text finns grova felaktigheter.

För det första förblandas riddaren herr Peder Ribbing Sigvidsson med hertig Bengt Algotsson. Det var herr Peder som gifte sig med Kristin av Fågelvik, inte hertig Bengt.

Hertig Bengt dödades (blev ”slagen”) av politiska motståndare på Rönneholms slott utanför Ängelholm 1360.

Det är inte känt att Bengt Algotsson skulle vara av Sankta Birgittas släkt, vilket däremot faktiskt var förhållandet med Peder Ribbing, som genom sin mor Märta Ulvsdotter var dotterson till Birgitta.

Peders halvsyster Katrin omtalar i sitt brev 1396 29/9 hur det i själva verket förhöll sig med morgongåvan till Kristin av Fågelvik. Det var Peder som tog ifrån henne hennes ärvda gods Skällnora och gav det åt Kristin i samband med giftermålet.

För det andra förblandas Katrin och Ingegerd Knutsdottrar. Det var Katrins nyssnämnda brev av 1396 29/9 som låg i skåpet eller facket B xxiiij, inte något brev av system Ingegerd. Felet beror kanske på att Ingegerd i motsats till Katrin var välbekant för den som förde pennan i klostret, eftersom just hon, Ingegerd Knutsdotter, sedan 1388 var klostrets abbedissa.

Anm. till detaljen ”breffuom som liggia”:

Som pluralformerna visar har fru Kristins brev varit placerat på samma förvaringsställe D iij i klosterarkivet som herr Karls till Tofta brev 1389 29/8. Fru Kristins brev finns inte bland till nutiden bevarade handlingar.

Till sist några data ur Vadstenaklostrets historia.

1546. Kung Magnus Eriksson skänker genom testamente Vadstena kungsgård och andra gods till det kloster som Birgitta vill grunda.

1369. Byggnadsarbetet, förut påbörjat, har kommit i gång på allvar.

1374. Birgitta bisättes i klosterkyrkan.

1384. Munk- och nunnekonventen inför högtidligen i klostret.

1388. Den första abbedissan tillsättes. Det är Birgittas dotterdotter Ingegerd Knutsdotter.

1430. Klostret är färdigt att invigas.

Birgitta hade åtta barn med sin man

I De fyra sönerna

1. Karl, ”den äldste sonen”, lagman död i Neapel 1372. Han var problembarnet. ”Ingen människa har Birgitta ställt större förhoppningar till, ingen heller vållat henne större besvikelser.”

2. Birger, ”den andre sonen”, lagman, död 1381, däremot var ”en from man som följde Birgitta på hennes pilgrimsfärd till Jerusalem och även tillsammans med systemen Katerina förde hennes kropp till Sverige”.

3. Bengt, ”död efter lång sjuktid”.

4. Gudmar, ”tidigt död, i skolåldern”.

II De fyra dottrarna

1. Märta, två gånger gift, överlevde modern i likhet med alla systrarna, men var ej i livet 1396 29/9. Blev bortgift med ”en mäktig herre vid namn Sigvard Ribbing” som tillhörde ett mot Birgitta och hennes far klart fientligt läger och som Birgitta kallat ”en mycket hård och grym man”.

2. Katarina, moderns trogna följeslagerska och den som fullbordade hennes verk. Född 1331 (el. 1332), tidigt gift med riddaren Egard von Kyren i ett äktenskap som förblev barnlöst. Budskapet om hans död nådde Katarina 1351, då hon med modern var i Rom. Ehuru ej kanoniserad, räknas Katarina bland kyrkans heliga kvinnor; hennes dagar är 22 mars och 2 augusti. Död 1381.

3. Cecilia, ”sattes i dominikankonventet i Skänninge men frigjorde sig från moderns planer och gifte sig.” Det var brodern Karl som tog henne ur klostret och gifte bort henne medan modern var i Rom.

4. Ingeborg, ”sattes i Riseberga cistercienskloster och blev klostersistersyster”.

Citaten är hämtade ur Sven Stolpes bok ”Birgitta i Sverige” (1973), sid. 42, 48, 60.

Numreringen grundar sig på Nordisk Familjeboks uppl. 2, band 3 (1904), sp. 449. Stolpe kallar Cecilia ”den yngsta flickan”.

Uppgifter om Katarina är tagna ur Nordisk Familjeboks uppl. 2, band 13 (1920), sp. 1281, 1282.

Bäderne – en ö i Fresta

Bäderne i Fresta är endast känt genom tre medeltida pergamentsbrev: två från år 1344, ett från 1359, nämligen:

1344

Svenskt Diplomatarium nr 3836 (på latin)

insulia tota dicta bethernd
(=hela ön kallad B.)

1344

Svenskt Diplomatarium nr 3838 (på latin)

Item in parochia fresta vna insula que dicitur bederne

(=”likaså i Fresta socken en ö som kallas B.”)

1359 25/1 (på svenska)

Riksarkivets pergamentsbrev nr 399

”I Fresta socken en ö som kallas B. i samma socken”

Bäderne i Fresta måste ha varit ett gammalt namn på den i sjön Norrviken utskjutande Skällnorahalvön.

Bäderne låg otvivelaktigt inom Skällnora bys rågång. Ändå räknades det på grund av ägarförhållandena inte till Skällnora. Det tillhörde 1344 Uppsala domkyrka samtidigt

som Skällnora i övrigt var i Finstasläktens ägo. Domkyrkan som ägde mycket jord i Harby i Fresta socken gjorde 1359 25/1 upp med skattebonden Erik i Grimsta om 4 öresland som denne ägde i Harby, på så sätt att Erik i byte mot dessa 4 öresland fick Bädernö som låg så lägligt till för honom mitt emot Grimsta.

Bäderne är kanske inte helt unikt. Ett namn som påminner är Bädarö i Löts socken, i Trögden. I Fresta kan det vara urgammalt men har ej överlevt i den muntliga traditionen.

Det som en gång hette Bäderne låg ännu 1630 som en obebyggd plats. Mitt uppe på Ön som den kallades, fanns en rå som markerade den punkt där Grimstas, Borbys och Skällnoras ägor strålade samman. Där hade prästerna i Borby på 1500-talet haft en beteshage för hästar, det visste sex gamla

vittnesgilla allmogemän att berätta på tinget, och Aschaneus tillägger att där hade även Grimstaborna haft torp --- ”torphusen stå ännu i Grimstad”.

--- Och ”därefter lärer full välborne herr Gabriel Oxienstierna och andre frälse fråga, som i Grimstad råda och vilja på den rån in på Ön, ty hon heter Grimstad Ö och Grimstad mosse” än i dag.

Skällnora gård låg av gammalt vid kvarnen. Den som flyttade sätesgården från ”Gamla Skällnora” till ”Skällnora ö” var Claes Christersson Horn d.y. omkring 1634.

--- Han lät ”byggda på Skällnora näset, strax vid sjön Norrviken, varest till förene varit Skällnoras hästhaga”.

forts. i nästa nummer

Julfrid

”Nu gångar in julafrid på julafton sedan aftonsången är sjungen och är där till aftonsången är sjungen på åttonde dagen efter tolfte dag.”

Detta står att läsa i Östgötalagen, som är en av de förnämligaste landskapslagarna från medeltiden.

Julfriden varade alltså mellan julafton och tjugondagen. Under denna tid förstärktes friden. Innebörderna i detta var att handlingar, som i vanliga fall inte betraktades som brott, nu kunde vara belagda med straff. I fråga om även eljest straffbelagda handlingar, ålades man särskild bot för att friden blivit bruten.

Ursprungligen var straffet för fridsbrott att man blev förklarad fridlös eller fredlös.

Dessa hårda straff togs dock rätt tidigt bort för fridsbrott - om det inte gällde svåra brott. Fridsbrotten kunde sonas genom böter, som den kränkte var skyldig att ta emot. Även under andra tider utlystes frid, t.ex. vid påsk och pingst.

För oss, som lever nu, har julfriden en annan innebörd. Vår julfrid är, när allt ståhej med julens alla förberedelser är över, att vi förhoppningsvis några dagar får känna en aning av frid.

Inga Engdahl

Julottefirandet 1771

Julottefirandet kom på tal i sockenstämman fjorton dagar före jul 1771, då kyrkoherde Johan Hjerpe undrade hur man skulle ha det med ljushållningen.

- Det här är min första jul i Fresta så jag känner inte till ordningen här i församlingen, sade han.

- Jo, sade sockenmännen, vad ljuskronorna beträffar så brukar "Odenslunda, Sanda och Schällnora herregårdar" underhålla dem, men till alla de andra ljusen gör socknen ett sammanskott på så vis att 6 öre betalas av vart hushåll av bönder och 3 öre av var torpare. (Samma utdebitering av "ljuspenningar" förekom i Hammarby).

Alla ljuskronorna i Fresta kyrka var från 1600-talet. En hade skänkts av sock-

nens på sin tid mäktigaste dam, fru Sigrid Horn på Skällnora, en annan från länsmanssläkten i Odenslunda, den tredje från det hemman i Fällbro som då hörde till Fresta, numera hör det till Täby.

Kyrkoherden hörde sig också för om man skulle "bruka halm på kyrkogolvet i julehelgen eller icke".

- Jag för min del, sade han, tycker att vi gott kan undvara det. Och det av två skäl: dels är det i år ont om den varan, dels kan eldsvåda därigenom lätt uppstå, vilket Gud nådeligen avvände. Jag vill inte ha något ansvar för det.

Sockenstämman lämnade frågan öppen.

Göran Strömbeck

Bellman och hans lefwerne

I år är det 275 år sedan Carl Michael Bellman föddes, vilket uppmärksammades med en viskväll på biblioteket i september. Hembygden återger hans "Lefwernesbeskrifning" här nedan.

Bellmans anknytning till Väsby består i att han började uppvakta den 20-åriga Lovisa Grönlund i augusti 1775. Lovisas gudfar Hindrich Tibell och hans hustru Antoinetta Anckarström (*kungamördaren J. J. Anckarströms faster*) bodde på Antuna under åren 1759-1771. Man kan förmoda att Lovisa besökt dem där och lärt känna trakten och så småningom fått anställning på Bisslinge. 1776 antecknades i kyrkboken att Lovisa gått till nattvard i Eds kyrka och samma år

tillägnade Bellman henne en dikt efter ett besök på Bisslinge.

Bellmans berömmelse var knappast av det slaget att den tilltalade Lovisas föräldrar även om han var ett känt namn. Sedan 1760-talet var han mest känd för sina supvisor och oregelbundna liv och brist på ekonomiskt sinne. Men - vid mitten av december 1777 antecknades i Eds församlings vigselbok lysning för hovsekreteraren Carl Michael Bellman och mademoiselle Lovisa Fredrika

Grönlund tre söndagar dessförinnan. Varken Bellman eller Lovisa var skrivna i Eds församling, men prästerna kände fästfolket och utfärdade lysningen utanför hemför-

samlingen. Det betyder också rimligen att Lovisas föräldrar motsatte sig äktenskapet.

Den 6 december 1777 utfärdades en sedel till vigsel - äktenskapsbetyg - i Ed, att hämtas på pastorexpeditionen. Vem som hämtade den är inte känt. Paret gifte sig i Klara kyrka den 19 december samma år.

Den usla ekonomin förföljde makarna under hela äktenskapet. 1794 sattes Bellman i bysättningshäktet på Stockholms slott för obetalda skulder. Han löstes ut av mer bemedlade vänner och dagen efter frigivningen ställdes han och hustrun under förmyndare. Under en tioårsperiod hade Bellman, innan han hamnade i fängelse, blivit föremål för tjugofyra lagsökningar.

Hans vän, doktor Bladh, föreslog att Bellman som sysselsättning i häktet skulle skriva en självbiografi. Doktor Bladh utlovade en dukat per ark. Bellman åstadkom trots detta inte mer än två avsnitt, några få ark, och berättar mest om sina första rus. Något seriöst yttrande eller något annat tänkvärt får vi inte ta del av. Bellman förblir estradören som sjunger, spelar, skämtar, imiterar och läser vers och det är kanske vackert så. Det är ju genom hans epistlar och melodier vi minns honom - ännu efter 275 år. Nu till lefvernet:

Kongl. Slottet den 8 maj 1793.

1 arket

Iewerne af C M Belman tillhörig doctor Blad

Som jag almänt är känd så på den Moraliska som Physiska sidan, det will säga till hiertat, min wandel, ock min constitution, så är jag En herre af mycken liten djupsinnighet, ock frågar ej efter om solen går eller jorden axlar sig. Hwad jag kan bedyra är at jag will ingen warelse i Naturen ondt - älskar, oändligen En ädel man, ock med ouphörlig låga Fruentimber ock små beskedliga Barn, äter efter aptit litet ock godt, söndag hwitkål - torsdag ärter, lördag strömming.

Som till en lefwernesbeskrifning synes vara onödigt, at man Nämner dödsåret eller rättare sagdt Födelse året, altså finner jag mig befogad at utsätta detsamma enligt kyrkoboken i Sant Maria Magdalena församling fast långsen opbrunnen wid 1758 års brand - till den 4 febr 1740. Faddrarna woro min FarMor Fru Elisabet Dauer, Riksrådet Gref Jan Gyllenborg, Biskopp Ryselius menar jag har döpt mig.

Marskalkar på mine föräldrars bröllop - Den ännu lefwande Présidenten Grefwe Lilljenberg då Häradshöfdingen, ock Kammar Rådet Wulfwenstierna. För mina Föräldrar lyste 1739 - första gången Biskopp Ryselius; 2 gången - Lagerlöf - 3 gången Kalsenius - wigde blefwo de af ÅrkeBiskopen Steuck, i Stockholm war då Riksdag.

Huru mina föräldrar krånglade blef jag som sagt, född den 4 feb 1740 - min mor wacker som en dag, oändligen god, charmant i sin klädnad, god mot alla meniskor, delicat i omgänge - hade En förträffelig röst ock hade wänt sig att ligga i 21 barnsängar - honij qvi mal y pense, men detta lekwärcket gjorde husets Ruin.

2 arket

Wid 6 års ålder kom jag under information i Maria skola, Min Morfader Magister Hemonius war där Kyrckoherde ock gift med min Mormor från gamla Arås, hwarföre hon hette Arroselle.

Min förste Informator war liksom Min salig faders' Informator, Den allmänt kände Hybner, en Doctor Rutström, som älskade mig mycket, af honom har jag lärdt stafwa, med en liten Pinne som då Brukades med ett litet hästhufwud på, - ock läste jag flitigt. jag äger än en lefwande Skolkamrat i Kongl Secreteraren Bryssell, som spelar excellent clavêr. Sedan bekom jag till Informator Kyrkoherden Norman som ännu lefwer, ock efter honom En wid namn Swaliung, Den ingen agtade utan har jag tillika med nu lefwande Spannmålshand-

laren eller grosseuren Kellbek gifwit honom stut - omsider fick jag en annan Informator som hette Höckert ock kom till Tulln, den slog mig på fingerstumparna med linialen för det jag eij wille kunna Euclides' ock Collegia (?) Metaph(s)ica eller Physica.

*Hjernan ännu i mig wrides
när jag tänker på Euclides
ock på de Trianglarna,
a b c - ock c, d, a -
Swetten ur min Panna gnides.
wärrer än på Golgatha.*

./.

Äntlig opklarnade dagen, Mina föräldrar hade funnit då jag låg i feber, at jag under paroxysmen, talade all ting på wers. ock sjöng för min Mor - så, at de föllo i förundran, då omgicks i Föräldrarnas hus, nu lefwande Presidenten Rosenadler, Presidenten Carleson, Cancelli-Rådet Rabbe, Can(c)elli-Rådet Nordenflyckt ock då Secret: sedan vice Presidenten i Commers Collegio - Sillwersköld. Jämte K Se(c)rete Abraham Sahlstedt. Mig waldes till Informator Ett genie wid namn Clas Ludvic Ennes; hwilken genom mig befordrades hos Salig Kungen till Pa(s)torat i Skåne ock Östra Herrestad, där lärde jag att af honom hantera

3 arket

Apollos' lyra, under hans inseende har jag författat flere bref ock Poesier, ock bland dem 1755 Öfwersättning af psalmer i Halliske psalmboken, som med flere bref på tyska, Ängelska, Italienska ock fransyska lära förwaras hos Presid Rosen-adler i dess Biblioteque hemma. wid samma tid blef jag tillika med då warande Ryttmästaren, sedan Hofmarskalcken Jennings, Professor Trozelius ock nu warande Amiral Nordenankar, under Presidenten Rosenadlers' Klubba, Ämneswen i K Wetten-

skaps Academien, ock efter den tidens' sed, mottagen på Riddarhuset i Academiens Rum införd af 2ne Ledamöter Bergsrådet Adlerheim - den andra har jag förglömt.

förswenskade den tiden en fars' förmaning till Sin Son företagande en utrikes Resa, tryckt hos Wilde, originalet af Presidenten Carleson som han funnit i Aleppo - Sedermera öfwersatt utdrag av Skriwers siäleskatt tryckt i Norköping hos Edman. På samma tid öfwersatt ock till min Mor dedicerat, Landshöfdingen v. Schweinitz dödsbetraktelser, lämpade till Evangelierna, ock öfwe(r)satt på wers de där befintelige tyska Sonetter -

Samma tid skrifwit en nu mera sällsynt Skrift - Månan; ett enda ord censurerat af den store von Dalin - Senare Arbeten känner man nog - En skrift Som kallas hwad behagas, mycket sällsynt, är en Satire på Biographier - ock af min hand -

./.

De Bachanaliska Sakerna äro nog kända.

1759 - war jag första gången öfwerlastad och placat, såfwande i min Mors knä, sedan jag hos holländske Ministern Martewill på Söder, i granskapet af mina föräldrars hus tagit mig ett Pontaks-rus.

4 arket

*jag kom hem så röd och skön
eftermiddagen mot fyra,
då till dagens aftonbön
man såg folcket sig utstyra
Mina systrar pjåkiga
med bindmössor syntes niga
men jag rosenblommig stiga,
till min Mor ock kjortlarna.*

./.

*Min Carl Mickel, sade hon
hwar min Gåsse har du warit,
åh, min Mor, jag har erfarit –
en mig något stor portion.
ja så, så, så – Calle lilla,
luta du dit bufwud ner,
lägg dig på mitt knä jag ber,
wet din Mor will dig ej illa.*

./.

Är det då underligt att hela min warelse, hwar minsta tancke, hwar andedräckt, oplifwar min olyckliga belägenhet, att så inn(e)riligen hålla av fruntimber; Guds hämd ware öfwer mig, om jag icke blir förtjust af en gammal utsliten stubb med alla sina trasor på sopbacken wid packartorget. – jag ser en Kärleks Gudinna i hwar loppa ock En Astrild i hwar utkastad nedandel, en uttrampad nedkippad sko, min Gud fruntimbers sula hwarpå hon wandrat i gröna gången, ger mina ögon mera lif ock wällust, än den lager hwarmed man mig på Medaillonens hedrat. ./.

Continuation härnäst om skälmstycke kärlek och mera
gu tår Bror Blad.

Continuation

Kongl. Slottet d. 21 Maj 1794.

En man utan minne måste nödvändigt vara en beskedlig varelse. – En skälm måste minnas hvad han tänker, tänkt och sagt. Jag mins ej hwar jag slutade mina lefnads anekdoter; men lika mycket. Sommaren år 1759 gick jag en afton, klädd i en hemväfven råck utaf min mor, som äfven var en god hushållerska, ned till Munkbron; klockan ringde då 7 i Maria Kyrktorn, som samma år i juni månad afbrann. Jag gick då om aftonen i min blå råck, och, efter tidens sätt, utstofferad med half-ärmar och nattkappa. När jag par timmar betraktat Jagterna, som

förehärligade utsigten af Mälarens Cytheriska stränder, kom den bekanta Latinska skalden Lövensköld gående jemte den namnkunnige Aktor vid 1756 års Riksdag, Bedinus Renhorn, för att stiga om bord på en Arboga Jagt, som ämnade sig till den stad hvarest Renhorn skulle intaga sin Borgmästare-stol. Jag hade lärt hans dotter, som då med sina föräldrar bodde på Frimurare-Barnhuset, att spela på Citra, hvilket instrument jag den tiden ojämförligen trakterade; denna obetydliga omständighet gjorde att Herr Borgmästaren bød mig stiga ned i kajutan, hvilket jag ock gjorde. Jag satte mig genast vid bordsändan af ett litet fällbord tittade ut ge-nom fönstret på de många fartyg, som det ena efter det andra med sina bukiga segel och glatta kölar plöjde den mot aftonsolen glitt-rande böljan. Roende båtar med skönheter smögo sig fram emellan boxerande skepp. Andra kostliga flickor bröstade sig hukande inom sina kringspridda klapphoar och deras klappträn tycktes gifva ett echo; ett ab hoc & ab hac & ab illa – Parmmätaren i sitt solfärgade linne trampade i den fyrkantiga hövålmen – Kuskarna ströko de gnäggande hästarna för hövagnen och Munkbromång-lerskorna trätte med Roddargummorne om Kaplansvalet i Maria. Nu framsattes pipor och tobak, och Kammar-Rådet Löfvensköld den hedersmannen stoppade min aldrärförsta pipa, som tillegnades en flicka hvilken behagade göra mig och sig den äran att emottaga den. Borgmästar Renhorn, som en 56 års Tyran, for ut i hårda ord och bitterhet emot sin dräng; derpå befallande in en kopparkittel med varmt vatten, arrak och citroner, tillagade han en pounch, av hvilken Hin håle om han varit ovan, sannerligen blifvit så vimmelkantig att han intet hittat hem på 6 veckor.

Jag röker, jag dricker, jag somnar, jag vaknar. Vinden blåser, Löfvensköld nickar, Renhorn öfverlemnar åt däckets gårdagens förtäring och drängen som en cherubim på en Nyårs-önskan, låg utsträckt längs med relingen. Yr i hufvudet och betraktande smörgåsar, citrons kifvor och flere bachana-

liska reliquier på min nattkappa, blef jag ängslig vid åtankan af mina beskedliga föräldrar. Ärnande mig hem ser jag ut genom kajutfönstret, men finner i stället för det förmenta Maria Magdalena, Strängnäs Kyrktorn, som, o Himmel! uppspirade vid dagens gryning; vimpeln hängde nedåt masten, Skepparen, kippskodd, knäppte igen böxluckan, och en jägare, som varit vår resekamrat tog af sig mössan och hälsade gu moron. Mina respective sofkamrater vaknade. Skepparen lade till vid Strängnäs stad emot en Trädgårds täppa. Alla stego i land och öfvergäfvö mig.

Utan en fyrk i fickan vandrade jag på mullgatorne af och an, på denna alldeles obekanta ort. Till all lycka råkade jag dock i en port på ett trädplank en bekant, Stenhuggare Åldermannen Lars Hjortsberg,

Son af Kyrkoherden och namnkunniga Poeten Hjortsberg, han var sväger med Lectorn och sedermera Kyrkoherden Lundmark. Han omfamnade mig, bad mig stiga in i hans hus, hvarest jag blef väl emottagen och blef kär i Doktors Svägerska Mamsell Anna Maria Hjortsberg, vacker som en dag och för hvilken hjertat ännu klappar fastän hon är gift med den bekanta Lieutenanten v. Skedwin och har stora barn bland hvilka är en Kongl. Lif-Drabant. Herre Gud! Ett fruntimmer, anten hon är vacker som en Engel eller ful som Nymanskan, har att befalla mig kyssa sina fjät.

nisi erat, facilis at pretium in, venenatis ut ligula. Fusce porttitor augue quis elit sagittis venenatis venenatis sapien aliquet.

Continuation härnäst.

Almqvistaren

Säll är den som äger papper
och pennor har och även bläck.
Han doppar, flink och tapper
och skriver, skriver, skriver, glad och käck.

Några profiler från 1930-talet

Min barndoms sommarlovsvistelser hos släktingarna på Dyvinge gård i Hammarby socken innebar emellanåt möten med färgstarka personer, som bar viktiga funktioner i dåtidens samhälle som jag såg dem med pojåkarens ögon.

Slaktar'n

En av dessa personer var Bernhard Åkerlind, som under 1930-40-talen bodde och drev jordbruk och slakteri på Göranstorp i Eds socken.

Åkerlind var en gladlynt person, som talade med utpräglad närkesdialekt, då han var kommen från Askers socken i sydöstra Närke.

Han for emellanåt ut i bygderna i en fjädervagn dragen av en vit häst för att köpa upp slaktdjur av bönderna. Åkerlind var en välkänd person i de kringliggande socknarna. När han under någon av dessa affärsresor besökte Dyvinge, så brukade det börja med ett besök i gårdens ladugård, där han besiktigade och kvalitetsbedömde slaktvärdet hos de djur; ko, kviga, ungtjur eller gödkalv, som var aktuella för avsalu och slakt.

Då djuret befunnits motsvara slaktarens kvalitetskrav så gick man in i mangårdsbyggnaden för att ackordera om priset för det aktuella djuret. Denna överläggning skedde ofta i kammaren innanför gårdsköket. När man så småningom väl kommit överens om priset för djuret enligt då gällande marknadspriser, så avslutades affären med kaffe med dopp och, om så önskades, en kask.

Trots att 75-80 år passerat sedan farfar och slaktare Åkerlind satt där i kammaren och resonerade sig fram till en kostnadsuppgörelse, så ringer än idag Åkerlinds dialekt i mitt öra, då han t.ex. avslutade samtalet med de avrundande orden: "De e inte så fjäskigt."

När affären var avslutad gick Åkerlind ut till sitt ekipage med den vita hästen, som stod bunden på stallbacken och tuggade havre ur tornister.

Vid något tillfälle såg jag, när ekipaget

för iväg i mycket sakta mak från gården mot Dyvinges björkhage, den kossa som man gjort upp affären om i grimma efter ekipaget. Efter en tid var kossan till salu som prima nötkött i den charkuteributik, som drevs i Väsby samhälle av en broder till Bernhard Åkerlind.

Sadelmakar'n

Ett par hundra meter söder om Nälebyns Södergård i Vallentuna bodde på 1930-40-talen sadelmakare Törnblom och hustrun Hilda. Stugan de bodde i låg intill sockengränsen mot Hammarby och dess närmaste gård Dyvinge.

Törnblom var en ståtlig, storgvuxen karl som hade ett speciellt tonfall i rösten. Han ansågs vara en skicklig utövare av sitt yrke och anlidades gärna av bönderna i flera socknar, antingen det gällde seldon, remtyg eller stoppning av åkdynor och madrasser. När min farfar anlidade Törnblom, så brukade denne hålla till i gårdens slöjdbod med sitt arbete. Törnblom var även anlitad av Löwenströmska lasarettet, där han utförde

reparationer och stoppning av bäddmasser.

Stugan som familjen Törnblom bodde i var den byggnad som utgjorde Dyvinge gårds närmast belägna grannhus. Den låg i en backslänt ovanför Näle byväg. Upp till stugan ledde en liten gångväg med karaktär av gångstig. Den bristfälliga kommunikationen med grannskapet och yttervärlden via den lilla gångvägen var något som bekymrade sadelmakar'n.

Vid ett tillfälle på 1930-talet var vår familj på väg till Dyvinge med den buss, som några gånger per dag gick mellan Rotebro järnvägsstation och Grana by i Vallentuna.

Med ombord bland passagerarna i bussen var även sadelmakare Törnblom, som före avfärden från Rotebro tydligen intagit någon form av bränd och destillerad dryck och av den anledningen var synnerligen talför, där han satt i bussen.

Någon av medpassagerarna frågade om Törnblom och hustrun bodde kvar i stugan invid Nälebyn, som låg några kilometer från vägskalet där sadelmakaren skulle stiga av bussen. Man hade under samtalet diskuterat vägförhållandena i socknen med anledning av den tiltagande biltrafiken. Det var ingen orimlig önskan om förbättrade vägförhållanden som han framförde, den gode sadelmakaren i Nälebyn. Hans inlägg i debatten lød: "Om dom bara ville dra en väg förbi min villa, så skulle jag betala hundra riksdaler!"

Denna verbala önskan, framförd på Granabussen av den både ståtliga och yrkesskicklige, om än vid detta tillfälle något "förfriskade" sadelmakaren är en replik som följt mig genom de c:a åttio åren som förlutit sedan den bussresan företogs.

Hundra kronor var på den tiden en penningssumma, som hade beaktande hos gemene man på den svenska landsbygden. Vid den tiden utgjorde ju faktiskt hundralappen månadslönen för många duktiga arbetstagare.

I dag är hundralappen reducerad till ett mycket måttligt värde, då den i många fall bara utgör en del av hantverkarens timlön. Kostnadsutvecklingen har ju milt uttryckt haft många märkliga bottnar genom åren. På gott eller ont, det är frågan.

Den glade skomakaren

Skomakare Gustavsson bodde med sin familj i en stuga belägen norr om Grana by utmed vägen mot Sälna by. Här drev han sin verksamhet till försörjning av sin fru och den glada barnaskaran.

Skomakaren var en tämligen magerlagd man. Ovanför den långa, smala halsen fanns ett glatt leende ansikte, som kröntes av ett par runda brillor. Man fick en känsla av att han just dykt upp ur den vida, runda skjortkragen som omgav hans långa, smala hals.

Ute i bygden ansågs skomakar'n vara en synnerligen tillmötesgående, vänlig och positiv person. Dessutom var han en skicklig yrkesman i skomakaryrket.

Vid några tillfällen såg jag skomakare Gustavsson komma cyklande till Dyvinge för att leverera skor, som han reparerat åt någon av manfolket i gården. Det jag då som pojke fäste mig för och som jag behållit genom livet, var den glada och oförställda nuna han visade bakom de runda brillorna. Optimist torde ha varit en adekvat benämning på den ständigt positive skomakaren Gustavsson från andra sidan sockengränsen mot Vallentuna.

Det berättades att den glade och ständigt vänlige skomakaren hade långt till att "fatta humör". Det längsta han gått beträffande dessa sade ha varit vid ett tillfälle, när barnaskaran där i stugan varit litet för livlig i sina lekar.

Barnens lek blev till slut så livlig och högljudd att detta fick den glade skomakaren att känna sig störd i sin yrkesutövning. För att i någon mån söka stävja barnens livliga lekar, så utbrast den snälle fadern i följande replik: "Hör ni barn, nu får ni allt

tysta er. Är ni inte snälla och lugnar er, så får ni stå i blötbljan!”

Detta var tydligen det värsta straff den gode, glade skomakaren kunde utmäta åt sina glada barn. Han var en snäll och vänsäll man, skomakare Gustavsson.

”Sill-Nocke” och ”Chappis” Svensson

Dyvingeborna bodde verkligen på ”torra land” mellan de båda insjöarna Fysingen, som låg fågelvägen c:a tre kilometer västerut och Vallentunasjön fyra kilometer österut från gården.

Begreppet husbehovsfiske fanns ej hos Dyvingeborna. Man kunde om vårarna höra talas om hur folk som bodde närmare Fysingen brukade snara eller klubba gäddor, som i lektid gick upp på de översvämmade strandängarna mellan Viks gård och Kråknebben, den sydostligaste viken i Fysingen. De gäddor som kom på middagsbordet i Dyvingeköket var de exemplar som farfar vid enstaka tillfällen medförde hem från staden, där han besökt någon fiskhandlare. I dessa fall brukade det vara gäddor, som vägde mellan fem till sju, åtta kilo, ty hushållet på gården var stort. Färsk fisk i form av strömming och sill kunde man köpa vid de tillfällen, då den ambulerande fiskhandlaren ”Sill-Nocke” från Vallentuna hade sina vägar förbi gården.

”Sill-Nocke” var en medelålders man med ett mycket speciellt röstläge, som låg på hög diskant. Det var svårt att fånga hans blick, då han på något sätt skelade med båda ögonen. Hans händer var krokigt svullna på ett märkligt sätt. Förmodligen hade ”Nockes” hantering av is för kylning av fisk bidragit till att hans händer fått den utformningen.

När ”Sill-Nocke” kom till gården, så brukade affärsuppgörelsen med farmor ske snabbt, ty han var mån om att komma vidare i bygden så att den fisk han bjöd ut höll sig hjälpligt frisk och fräsch, trots att han hade ringa möjlighet att hålla den iskyld under försäljningsturerna i bygden.

Från början var ”Sill-Nocke” ut och sålde sin fisk från en hästdragen vagn.

Senare for han omkring på en trehjulig cykel med ett lastutrymme mellan de båda framhjulen.

Vid ett tillfälle när ”Sill-Nocke” varit i Nälebys gårdar och sålt sin fisk, så tog han vägen över åkrarna till Dyvinge. Den färden torde ha varit ganska skakig, då det ej fanns någon väg över Dyvingegårderna utan färden gick över rena stubbåkern, en sträcka på tre-fyrahundra meter. När ”Nocke” nått fram till Dyvinge och gjort affärer med farmor, drog han vidare mot Nibble gård med dess tre till fem hushåll.

Någon halvtimme efter det att ”Sill-Nocke” farit vidare mot nya affärer, så kom gårdsfarihandlaren ”Chappis” Svensson gående över gårderna från Nälebyn, där ”Sill-Nocke” tidigare dragit fram.

När ”Chappis” steg in i Dyvingeköket, ställde han ifrån sig den stora resväskan med varorna i, som han burit i en rem över ena axeln. Därefter tog han fram ett paket av tidningspapper, vecklade upp papperet och vände sig mot farmor och sa: ”Nu gumman får hon hjälpa mej steka sill”. Samtidigt visade han upp tre feta sillar, som han funnit ute på gårdet på väg från Nälebyn.

Det var tydligen spillsill från ”Sill-Nockes” trehjulig, som den glade gårdsfarihandlaren ”Chappis” återfunnit där ute på gårdet. Det stod sen inte på förrän han fått hjälp med stekningen av sillfyndet och satt vid köksbordet och lät sig väl smaka.

Det hör till saken att ”Chappis” var minst lika skelögd på sitt ena öga som ”Sill-Nocke” var på båda. De både fyllde mycket väl var sin mission vad gällde handel med sill och strömming eller handel med korta varor.

Detta var långt före frysboxarnas och den databaserade handelns tidevarv. En stark plusvariant som gällde båda handelsmännen var att de i samband med sina färder ute i socknarna utgjorde en form av nyhetsförmedlare, när det gällde var som hänt och skett uti grannsocknarna och rent av ännu längre bort i Roslagen.

Lars Erik Jansson

I BACKSPEGLN

Hembygdsgårdens dag

Hembygdsgårdens dag firades den 16 augusti och de c:a 150 personer som deltog såg inte ut att sakna varken kulturfestivalen, konserten vid Sjöhistoriska museet eller världens längsta bokbord, som gick av stapeln i Stockholm samtidigt.

Gårdens hus och bodar var öppna, vagnarna framdragna ur vagnslidret och en ny

liten utställning av leksaker från de första daghemmen i Väsby fanns bl.a. att beskåda i magasinet.

Kaffe och andra drycker hade stor åtgång i värmen - det var gassande sol hela dagen. Trubaduren Sten Eriksson underhöll med ett varierat program, som innehöll visor av Anna Maria Lenngren, Dan Andersson, Birger Sjöberg, Olle Adolphsson, Allan Edwall m.fl. Någon saknade Ulf Peder Olrog på repertoaren, men det kommer nog någon visa av honom för det är säkert inte sista gången vi hör Sten Eriksson sjunga på hembygdsgården.

Inga Lisa Gustafsson

Kulturarvsdagen 2015

Molnen hopade sig olycksbådande över hembygdsgården den 13 september och för säkerhets skull hade trubaduren Sten Eriksson tagit plats i salen för att underhålla de besökande. Han har ju mängder av visor på sin repertoar, bl.a. av Ruben Nilsson, C M Bellman, Dan Andersson och Evert Taube och rönt stor uppskattning för dessa.

Kulturarvsdagens tema var "Människans värv och verk". Men på grund av sjukdom måste de tilltänkta visningarna av värv och verk ställas in och dagen fick bli en sorts avslutning på caféverksamhet och sommarsång i stället. Stämningen var som alltid god i hembygdsgården och vi får återkomma till kulturarvet ett annat år.

Inga Lisa Gustafsson

Från kulturarsdagen. Sten Eriksson underböll i mangårdsbyggnaden.

Foto: Ingegerd Peterson

Höstvandring

I den vackraste av dagar under hösten vandrade vi i höstsolen i trakten kring Näle.

Ett litet gäng som tillsammans med mig njöt i fulla drag.

Matsäckspausen satt vi på en solvarm berg-häll och därefter gick vi rakt genom kornåkern

för att titta på ett av runblocken som ligger just i kornåkern.

På vägen mot Vallentunavägen och busshållplatsen överfölls vi av årets regnskur.

Kjerstin Björkman.

Foto Helge Ahlberg

Vikingalunken

Vikingalunken den 4 oktober blev en mycket trevlig och välbesökt tillställning. Mellan kl 10.00-12.00 denna lite molniga söndag kunde man starta sin promenad vid Hammarby Kyrka. Med sig fick man en karta och en tipskupong. Senast kl 15.00 förväntades våra lunkare vara tillbaka vid målet vid Hammarby Kyrka igen.

Utmed vägen fanns tio kluriga frågor på temat "Luft och kulturhistorisk information om vår hembygd". Dessutom fanns information om flora och fauna.

Ungefär halvvägs, vid Abborrberget, kunde man köpa kaffe och kanelbullar. Det var ju faktiskt Kanelbullens Dag! Promenaden genom skogen och utmed Fysingen var

bitvis lite stenig och lerig men fullt framkomlig, tom för en rollator!

Solen bröt igenom vid 13-tiden och de flesta upplevde en skön och lärorik vandring med avkopplande stunder i vår vackra natur.

Väl i mål var alla positiva och glada och jättenöjda med sin dag i Vikingalunkens namn.

Det framkom dock att tipspromenadsfrågorna var i svåraste laget. Många hade gjort kvalificerade gissningar och man önskade mer natur- och lokalgeografisk inriktning på kunskapsmätningen.

Denna dag deltog 116 vuxna, 2 barn och 4 hundar i vår traditionella Vikingalunk.

Susanne Bergman

Ingriddagen

Välkommen att fira vår egen vikingakvinna Ingrid, stod det i utannonseringen av Ingriddagen och ett fyrtiotal personer har tagit detta till sig och samlats vid Ladbrostenen vid Ävägen den 9 oktober. Hembygdsföreningens ordförande, Kjerstin Björkman, berättade där om vikingakvinnan Ingrid, som lät resa sten efter make och söner.

Ladbrostenen är kanske en av Väsby märkligare runstenar - dels för att en kvinna lät resa den och dels för att den har runtext på båda sidor. Texten lyder: "Ingrid lät göra ladbron och hugga stenen efter Ingemar, sin man, och efter Dan och Banke, sina söner. De bodde i Runby och ägde där gård. Detta skall vara till minne av männen, så länge människor lever".

Sedan vandrade man fram till busshållplatsen Väsby station och beundrade Britta Norrvis Ingridstaty, som på ett utmärkt sätt smälter in i omgivningarna.

Ingriddagen avslutades på biblioteket med ett bildspel, sammanställt av Leif Welander. Kjerstin Björkman kommenterade bilderna, som täckte in en stor del av Väsbyhistoria med start vid Runsa fornborg. Det visade också våra tre kyrkor, slott och andra kända byggnader, Anton Tamm och Metallverken, detaljer från tillverkningen vid Optimus, Bo-85 m.m. och avslutades med bilder från hembygdsgården, en plats, där man kan föreställa sig att vikingakvinnan Ingrid en gång har bott.

Inga Lisa Gustafsson

Jul på 30-talet i Väsby

Dan för dan före dan. . .

Vilka förväntningar. Julsångerna hade tränats in till Luciadagen och snart började julbrädskan.

Min syster och jag fick hjälpa till med det vi var mogna för, men inte vara i vägen. Julgranskarameller och pappershjärtan kunde vi med flitiga små fingrar knäpa till. Det hade fröken Magnusson lärt oss i småskolan.

Mamma skickade oss också till Enbacken - där Elverket nu ligger - för att hämta granris att lägga vid förstubron. Och vi kunde också hjälpa till att bära hem julmaten, när mamma gick till Lilla Konsum på Optimusvägen för att handla.

Någon julskyltning fanns inte i Väsby, som f.ö. var ett ganska mörkt samhälle. Inte att undra på att man gladdes åt den kommande ljushögtiden.

Julgranen kom i huset på kvällen före julaftonen. Den natten kunde jag inte sova. Jag måste upp och känna på granen, nypa lite i kvistarna och andas in doften.

Så blev det då julaftonsmorgon. Farbror Lundholm kom med mjölken från Vilunda lagård. Ingen fick gå ut med Julen, så det blev kaffe med pepparkakor och en pratstund.

När granen blivit klädd, doppade vi i grytan och så bevade vi upp grammo fonen och spelade julpotpurrier.

När det mörknat kom tomten med långrock och käpp och det gladlynta pappersansiktet. Vad roligt det var, trots att vi kände igen mamma eller pappa innanför rocken. Och så lycklig man var för varje paket.

Julmaten bestod av ganska många rätter, varav den hemkokta syltan av nummer ett. Var och en rimmade så gott man kunde till gröten och så sjöng vi och läste verser, medan de levande ljusen i granen under ständigt uppsikt brann ner.

Timmarna gick och det blev dags att gå till sängs och med i sängen följde julklapparna.

Julotta i kyrkan var svåråtkomlig, därför att vägen var lång, men radion fanns ju så inte behövde vi vara utan julevangelium.

Till julen hörde också julgransplundringarna med lek och sång. Och eftersom alla kände alla i gamla Väsby, så blev det många granar som dansades ut och nog minns jag ännu den spännande gottpåsen man fick när festen var slut.

Britta Forsberg (1980)

Hört på Centralvägen på den gamla, goda tiden ———

- Min pappa är tenor på Operan.
- Jassåru, min farsa är bas på Metallverken.

Om godsmagasinet, grisleveranser och annat

När stationsområdet nu ska nydanas, minns jag tillbaka 75-80 år och ser då magasinet som det var och skulle vara, en plats där man lämnade och hämtade gods.

På äldre tid var det en som hette Ekholm, som stod till tjänst med ärendena, längre fram var det "Bamse" eller Per-Arne.

Magasinet var även mötesplats för traktens bönder, som skulle förnya sitt svinbestånd. I Stockholms-Tidningen utannonserades när en säljare av kulingar kom till Väsby och SJ:s magasin och där var tiderna exakt angivna till kl. 09:07 eller kl. 10:21.

Kunde vi skolungar vara där utan att missa skolan, var det ett äventyr att se kulingarna och höra gubbarna.

Mellan ingången till stationen och magasinet var det ett brett utrymme och det togs ofta i anspråk av chauffören på Harfva (som det stavades då).

Slottet eller herrgården Harfva beboddes då av äldre, välsituerade damer, som ofta kom med tåget från stan och hämtades med bil från slottet. Chauffören var klädd i chaufförs-mundering, snygg jacka, och vad vi på den tiden kallade spetsbyxor. Damerna han hämtade såg oftast ut att kunna avsluta sina dagar på Harfva.

Sen några ord om området vid Harfva. Närmaste granne var fiskare Gösta Gustafsson, som bodde där med systemen Signe i Nybygget. Han hade fiskevatten i Mälaren och Edssjön, ett slitsamt arbete. Utanför bostaden, på andra sidan vägen, hade de en byggnad med ko och gris samt den obligatoriska hönsgården.

Längre fram på vägen mot Pensionat Kairo fanns även en mindre speceriaffär, benämnd Andersson i Pråmudden. De gånger man gick in i butiken för att köpa en kola (det var det enda som småpojkar hade råd med) kom Andersson ut, vitrockad med plommonstop på skulten.

Lennart Hedlund

— Illustrerade ordspråk och talesätt —

Det är jul bara en gång om året, sa gubben, bad kärringen steka *två* strömmingar.

Med höjd rotting

Har ni inte heller piskställningen kvar? Den finns inte kvar där jag bor heller, men bara för några år sedan försvann den sista. Tidigare har vi haft flera, men förmodligen har de rostat ihop och ansetts obrukbara och onödiga. Inte för att det är någon som piskar mattor särskilt ofta vad jag vet, det gör inte jag heller. Innan den sista piskställningen skattade åt förgängelsen, lade man kanske på sin höjd ut en matta på den och borstade av den litet. En gång hängde en mindre matta ute på piskställningen en hel vinter. Det var väl den nostalgiska drömmen om att vara den perfekta husmodern, som inte orkade genomföras.

Piskställningen hörde till folkhemsperioden. Man kan minnas ljudet av mattpiskningen; litet ojämnt i början tills man fått in rytmen och kunde banka på ordentligt. Mycken aggression och mycket damm kunde komma ut under en sådan piskstund. Man hade också en borste med sig och borstade eller strök av damm och boss. Piskställningarna stod oftast på stenplattor

eller något annat fundament och där jag bor stod de i skymundan, litet avsides dolda bland buskar och träd, inte på husets framsida, där damm och smuts förstås inte skulle yra runt. Jag har förresten en mattpiskare kvar, ganska kraftig, av rejäl rotting. Den är som ny, jag har nog inte använt den många gånger. Den, liksom piskställningen, är ett sorts kulturminne från tider, då hushållen var mera tungarbetade, tider då man hade städrock, kokade ärtsoppa själv och läste om dammsugare i tidningen.

Husmorssemester för dem som bodde i hyreshus och hade piskställning fanns väl inte. De fick ta med sig ungarna ut på gården och göra saftkalas på någon gräsplätt, om det var fint väder. Något saftkalas på fredagar blev det i alla fall inte. Då skulle man städa och piska mattor.

Inga Lisa Gustafsson

Ur Cajsa Wargs kokbok

”Man tager vad man haver” är ett uttryck som tillskrivs Cajsa Warg, husmamsell hos statssekreterare Leonard Klinckowström på Löwsta i Ed. Dock skrev hon aldrig ”man tager vad man haver”, möjligtvis ”om så behagas” eller ”om man så hava kan”, vilket ger en annan innebörd åt meningen.

Cajsa Warg var förmodligen en självsäker och handlingskraftig kvinna. När hon 1755 fick ärva 5.000 daler, beslöt hon att ge ut en kokbok på egen bekostnad och kallade den ”Hjelpreda i hushållningen för unga fruentimber”. Det var ingalunda den första kokbok som givits ut i Sverige, men det som var revolutionerande i den och säkert till hjälp för unga fruntimmer var att det fanns måttangivelser i den, vilket inte

varit vanligt tidigare. Den kom att ges ut i fjorton upplagor och blev en av Sveriges mest sålda böcker.

Eftersom julbestyren, inte minst med maten, nu är högst aktuella, kan man påminna sig hur mödosamt hushållsarbetet i forna dagar var i jämförelse med idag. Cajsa Warg arbetade i och skrev sina recept för ett kök som inte finns längre. På kokbokens tid arbetade man med spett och trebenta grytor över öppen eld. Ugnen användes nästan enbart till de stora brödbaken, vilket inte är så konstigt om man betänker att det tog en hel dag att värma upp den. När vedspisen slog igenom var Cajsa Warg och hennes kokbokstid ute. Men vi saxar några recept och önskar smaklig måltid!

”Att insalta skinkor, som skola rökas och ätas spickna”

Låt skinkorna hänga 3 dagar efter slaktningen, men akta sig att de intet bliva frusna; till vart lispund skinka tages 8 marker fint gnott salt, och gnides först var stor skinka med två och ett halvt lod fint luttrat saltpetter, och därefter väl med salt, men i synnerhet vid det vassa benet, som bultas ned med en träklubba, därvid göres 2 hål med fingret och stoppas fullt med salt, vilket ej får försummas, emedan maskar gemenligen sätta sig på det stället; skinkorna läggas sedan tätt tillhoppa i ett käril, skinnsidan vändes neder, och saltas väl mellan dem, därpå lägges en botten med liten tyngd uppå, som trycker dem tillsammans, varmed de ligga i tre veckor, om det icke är stark vinter; då tåla de att längre ligga i sältan; dock är säkraste märket, när de äro tillfullo saltbitna, att svålen blivit liksom fläckig. Slå då vatten uti en så stor kittel som skinkorna få rum uti, och låt det koka upp med en handfull av gröna kryddor, såsom timjan, rosenmarin, mejram och basilika, men ingefära, pepparrot, nejlikor tages så mycket man tycker, vilka krossas; till var skinka lägges en handfull salt, sedan läggas skinkorna däruti att koka; om de äro rätt stora, så kokas de en timma, men de ordinära 3 fjärdedels och de smärre en halvtimma; när de så äro kokade, läggas de i dukar, och höljas väl att de långsamt kallna, hängas sedan i kall rök en månad, och därpå i ett rum som dageligen eldas, att få torka i 8 dagar, så kunna de strax ätas.

Skulle man vilja göra den bekostnad att koka dem uti pontak (ett franskt mörkrött vin) eller i något annat rött vin i stället för vatten, så bliva de desto bättre, eller ock i svart vinbärsvatten med något vin iblandat.

”Risgrynsvälling”

Till en kanna söt mjölk tages en väl rågad jungfru eller 8 lod risgryn; grynen rensas och tvättas ganska väl, samt kokas först uti ett halvt stop vatten, sedan slås mjölken uppå, och låter dem i 2 timmar koka på jämn koleld, samt röres däruti som oftast, men kort förrän det an-

rättas, så lägges en liten bit smör uti och socker efter smak.

”Sockerkringlor”

Till 1 skålpund socker tages 20 ägg, ifrån 5 borttages vitan, och emot vart ägg bör vara ett litet skedblad söt grädde, men äggen vispas först väl med sockret förrän grädden slås därtill, sedan knådas detta med gott vetemjöl. Så snart mjölet är inblandat, lägges därtill ett stycke smör, så stort som ett gåsägg, varutur saltet bör vara väl uttvättat, och allt arbetas tillhoppa, sedan bakas härav små kringlor, då strös mjöl på papper varpå de läggas och gräddas strax i ugnen på papperet, eller i en tårtpanna.

”Små pepparkakor”

Utav 5 skålpund socker och litet vatten kokas en sirap, som slås i ett tråg, varefter 5 skålpund gott vetemjöl däruti strax blandas, med ett och ett halvt lod kardemumma, ett halvt lod muskotblomma, ett och ett halvt lod kanel, ett halvt lod neglikor, 3 lod sönderskurna pome-rantsskal, ett och ett halvt lod paradiskorn, ett och ett halvt lod salt-tartari (crème tartari), vilket sistnämnda först uppblandas med rosenvatten. Lagg sedan alltsammans i sirapen, medan han är varm, och rör om en hel timma med trästöt; låt det så jäsa ett halvt dygn. Kavla därpå ut degen tunn som en dubbel slant, och skär honom sedan i rutor, eller på annat sätt, efter eget behag. Strö litet mjöl på kopparbottnar eller bleckplåt; varuppå de uti ugnen gräddas. Den som behagar, kan lägga sönderskuren mandel eller suckat i degen när han kavlas ut.

Mått och vikt

Kanna	= 2 ⅓ liter
Stop	= 1 ⅓ liter
Kvarter	= ⅓ liter
Jungfru	= 8 centiliter
Lispund	= 8 kg
Mark	= 425 gr (ett skålpund)
Lod	= 13 gr (drygt)
Kvintin	= 3 gr (drygt)

Red.

Ljusstöpning

Talgljusen lär ha börjat användas på 1100-talet. De minskade i användning på 1870-talet på grund av att stearinljusen blev billigare. Genom den uppblomstrande margarintillverkningen hade nämligen talgen blivit allt dyrare.

När vi i våra dagar ägnar en kväll före jul till att stöpa ljus, av köpt ljusmassa och färdigtvinnade veckar, tänker vi förmodligen inte så mycket på att denna syssla för inte så länge sedan var en nödvändig del av själva hushållet.

Man smälte talg och hällde den i en ljuskärna liknande en smörkärna, fast betydligt vidare, som till halva sin höjd fyllts med hett vatten. De av efsingar (d.v.s. det som blev kvar av varpen sedan väven klippts ner) tvinnade veckarna trädde på

långa trästickor. Vid själva dopningen, som skulle ske i svalt rum för att talgen fortare skulle stelna, fattades stickan med båda händerna och veckarna sänktes lodrätt ner i kärnan och drogs lika rakt upp igen och hängdes mellan ett par störor för att stelna. Detta upprepades sticka efter sticka tills ljusen fått önskad tjocklek. Förfaringsättet är detsamma som vi nu använder, även om ingredienserna har moderniserats.

Vid varje dopning gjordes en nigande rörelse, vilket av upphov till talesättet ”hon niger, som om hon doppade ljus”. För julbordet gjordes några grenljus. Man gjorde också en del smala ljus, som användes att lysa med vid tillfälliga ärenden i bod och källare.

Inga Engdahl

Adventsseder och nyårshälsningar

Ordet advent betyder ankomst och inte väntan som många tror. Advent inleder inte bara julen utan även kyrkoåret.

I det tidiga kristna Sverige var advent en fastetid. Man var återhållsam med mat, framför allt med kött. Efter reformationen på 1500-talet försvann fastemomentet, men advent förknippades med stillhet och vördnad.

Man skulle undvika oväsen, bullriga arbeten och bröllop var förbjudna.

Adventsljusstaken kom mot slutet av 1800-talet efter tysk förebild.

Adventsstjärnor upphängda i fönster introducerades på 1930-talet. Då kom också den första elektriska adventsljusstaken. Den anknyter till traditionen att låta ljus brinna för julottesbesökaren.

1941 startades massproduktion av advents-

stjärnor. Den typiska sjuuddiga och gulröda adventsstjärnan fick sin form.

På 1960-talet började TV sända julkalendrar.

Jultraditionerna hoppar vi över denna gång och går direkt på nyårsfirandet. Nyårshälsningar - lyckönskningar - är kända sedan 1400-talets Tyskland. Fram till 1600-talet var det också vanligt att ge nyårgåvor, en tradition som sedan byttes mot julklappar. En orsak till att nyårgåvor inte har varit lika vanliga i Sverige som i andra länder är tron att det skulle betyda fattigdom att ge bort något på nyårsafton.

Att avlägga nyårslofte är en tämligen ny sed, som vi importerat från USA. Smällare och raketer är äldre och går tillbaka till tider, då nya årstider firades med bösskott.

Red.

Julklappsvers 1

av Carl Michael Bellman

*Se, hur flitigt jag har sytt
Och hur jag den ljusblå västen
Med så många vackra blommor prytt
Under nålens klara fästen.
För din lilla mages väl
Nu kan du så stolt spassera
Och det vackra kön charmera
Broder Magnus Daniel!*

Att Bellman själv skulle ha broderat västen i julklappsversen är föga troligt. Han kanske bistod hustrun med skaldestycket.

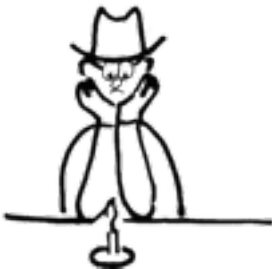
En julklappsvers (väst) till

*I januari månad, gutår,
så köpte jag mig en väst drap d'or;
sen köpte jag i Stakens gränd
en räck nyss vänd.*

Gissa vem skalden är – Bellman förstås!

— Karlssons funderingar —

Nu är det jul igen!

Vågrätt

1. Ett annat namn för Thure E Larsson, tidigare frisör/tidnings- och tobakshandlare i Väsby
8. Sysling
9. Illasinnad
11. Strutta
13. Anhopning
15. Kondition
17. Har kännedom om
18. Åker en del ut till på sommaren och semestern
19. Solguden
20. Kan man ligga i
21. Snart är det dags för den?
22. Riktning mot
23. Och så vidare
24. Företagsform
26. Sillmjölke
28. Undervisningsanstalt
30. Glad stämning
31. Stor dansk tidning
32. Numera vanligare än sol
33. Sommaren har varit bra för den som är så
35. Ingår i SJ-koncernen
36. Meddelande
37. Teologie kandidat
38. Tillflyktsort
40. Utsmyckare
42. .. i det sista
43. Uppslagsverk
44. Slask
45. Färgbad
48. Spanskrör
49. Bomma igen

Lodrätt

1. Själomässa
2. Överallt
3. Suddgummi
4. Manege
5. Osockrad
6. Forslar oss hit och dit
7. Snussort
10. Storsjukhus
12. Hundra kvadratmeter
14. Kåddrik tallved
16. Skynda sig
19. Ståhej
25. Rabiät
27. Märkt
28. Avgå
29. Gevär
33. Regelbundet återkommande
34. Jämväl
39. Jämmer
41. Strå och Roslagsort
46. Gråt
47. Påslagen

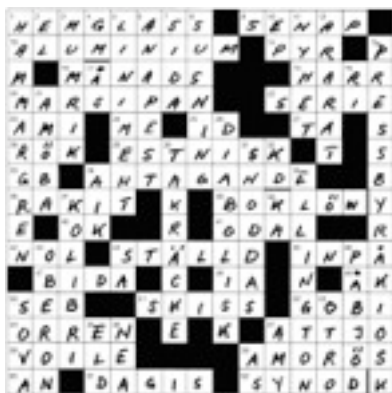
Julkorsord 2015

Konstruktör: Lennart Hedlund
 Lösningen insändes senast 31 december
 till: Hembygden, Box 40
 194 21 Upplands Väsby
 Märk kuvertet "JULKORSORD 2015"

Vinnare korsord 3 - 2015

Helge Ahlberg
 Karin Andersson
 Aina Israelsson

Lösning till korsord 3 2015

Hyr lokal med atmosfär

Upplands Väsby Hembygdsförening erbjuder Nedre Runbys LADUGÅRD till konferenser, årsmöten, kurser, minnesstunder och liknande.

Hyresansvarig ska vara lägst 30 år

LADUGÅRDEN är en handikappvänlig lokal med plats för upp till 50 personer. Tillgång till kök med utrustning för enklare tillagning av förtäring.

Diskmaskin finns ej.

LADUGÅRDEN ligger på bekvämt avstånd från Upplands Väsby pendeltågsstation

Det finns en stor parkeringsplats i anslutning till pendeltågen och närhet till ladugården. Buss 562 från pendeltågsstationens västra sida med hållplats 150 meter från ladugården.

Uthyrning
Ingegerd Peterson

e-post: (helst)
ingegerd.g.peterson@gmail.com

Tel: 08 - 590 347 76
Telefontid mån - fre 09.00 - 16.00

Upplands Väsby Hembygdsköping

BLI MEDLEM
Datum

Box 40 194 21 Upplands Väsby

.....

Person 1

Förnamn	[Efternamn]	[Födår år]
Adress		
Postnummer	[Postadress]	
Telefon	[Mob]	
E-mailadress		

Person 2 (samregistrerad)

Förnamn	[Efternamn (om annat se ovanstående)]	[Födår år]
---------	---------------------------------------	------------

YRKESERFARENHET/ INTRESSEN

Främst sådant som du bedömer kan vara av intresse inom föreningens verksamhetsområdet.	
--	--

Blanketten insänds till:

Upplands Väsby Hembygdsförening
Box 40
194 21 Upplands Väsby

Då din blankett inkommit till föreningen får du med posten ett "paket" innehållande senaste numret av Hembygden, föreningens stadgar och en inbetalningsavi med förfyllt belopp, beroende på om anmälan avser en eller två personer.

Då avgiften erlagts får du också ett medlemsnummer vilket du fortsättningsvis anger vid kommande inbetalningar.

*Hembygdens redaktion
önskar alla läsare*

en

God Jul

och ett

Gott Nytt År

16, 2001

Upplands Väsby Hembygdsförening

STYRELSE 2015- 2016

Kjerstin Björkman, ordförande
Klas Lundkvist, vice ordförande
Gun-Britt Welander, kassör
Barbro Fredriksson, sekreterare
Inger Nyström, ledamot
Ingegerd Peterson, ledamot
Susanne Bergman, ledamot
Kurt Norlin, ledamot

Telefon

590 320 82
508 317 12
590 843 19
590 339 86
0704390748
590 347 76
590 858 84
590 338 38

ERSÄTTARE

Berit Östman
Gunilla André
Kjell Ehrnholm
Ulla Ekengren

590 820 46
590 338 34
590 343 62
076 309 15 32

MEDLEMSBLADET HEMBYGDEN

Inga Lisa Gustafsson

590 336 42

REVISORER

Ordinarie

Ove Gustafsson
Mats Lejdeby

Ersättare

Anette Ernholm
Börje Thörn

VALBEREDNING

Roland Storm, sammankallande
Leif Berglund

070 7292760

———— Besök oss också på: www.hembygd.se/upplands-vasby ————

Box 40, 194 21
Upplands Väsby

Besöksadress
Hagvägen 2/Pukslagargatan

E-post

info.uvhbf@gmail.com

Plusgirokonto

29 81 91-8

Årsavgift (2015)

150 :-